

LA CRÒNICA DE PUJADES I L'EPIGRAFIA DE MATARÓ

M. Mayer

Tot consultant la traducció castellana de la *Crònica universal del Principat de Catalunya* de Jeroni Pujades que es conserva a la secció de manuscrits de la Biblioteca Nacional de París¹, vàrem observar que el text de la primera part no semblava respondre exactament a l'edició catalana publicada a Barcelona l'any 1609² ni tampoc a la versió castellana publicada de 1829 endavant per F. Torres Amat, A. Pujol i P. Bofarull. Això de tota manera no fóra gens estrany puix que com anuncien els editors se serveixen per a la primera part d'una traducció precedent de Angel Tarazona, que en 1777 era redactor del *Diario de Barcelona*, el qual la féu sobre l'edició catalana impresa³. Només la segona part de la Crònica depèn de l'exemplar de París. El manuscrit de París, doncs, conté una versió diferent de mà del propi J. Pujades, cedida a Pierre Marca a l'entorn de 1651 segons es desprèn d'un memorial elevat al rei pel seu

¹ Ms. Esp. 117-120. Sobre aquest manuscrit cf. MOREL-FATIO, A., *Catalogue des manuscrits espagnols de la Bibliothèque Nationale*, Paris 1881, pàg. 106 amb els números 366 a 369, on no senyala el considerable augment de volum de la versió castellana.

² Utilitzem l'exemplar de la Biblioteca de Catalunya impresa per Hietonym Margarit a Barcelona en 1609 (núm de registre 37.121).

³ MOREL-FATIO, A., *Catalogue*..., pàg. 106 i especialment *Dietari* de Jeroni Pujades I (1601-1605) ed. a cura de J. M.ª Casas Homs, Barcelona 1975 pàgs. 16-17. També *Crònica universal del Principado de Cataluña escrita a principios del siglo XVII por Geronimo Pujades*, Barcelona 1829-1932 vol. I (1829) p. XXVI; vol. V (1829), p. 1-IX.

fill Josep Pujades⁴. És ben evident que J. Pujades no es limità a traduir la seva obra sinó que l'augmentà considerablement. Deixant de banda, per ara, els aspectes bibliològics, tot esperant de poder donar en l'edició que preparem el conjunt de tots els afegits, ens limitarem a indicar el que diu sobre l'epigrafia de Mataró. Material que P. Marca no explora totalment a la seva *Marca hispanica* editada per E. Baluze a París en 1688⁵. Cal remarcar de tota manera que P. de Marca recollí alguns exemples epigràfics d'aquesta versió de J. Pujades. Les «*schedae Hierarchy Pujades, nunc deperditae*» esmentades per E. Hübner en publicar les inscripcions de Badalona d'acord amb el que també diu P. de Marca: «*Constat illud inter schedas Pujadesii, quam ille testatur...*»⁶ no són altre cosa pel que sembla que elements de la versió castellana de J. Pujades que no havien estat recollits a l'edició impresa. Les inscripcions de Badalona precedeixen immediatament a les de Mataró i el fet que no esmenti les que publiquem ací pot ésser degut o bé perquè responen a un altre moment de treball o bé perquè deixà de banda l'aprofitament del tema en tractar de Mataró. P. de Marca no seguí en aquest cas a J. Gruter que utilitzà per a d'altres inscripcions i concretament en el mateix text per a donar el paral·lel del pedestal mataroní amb el de Tarragona. Hem de pensar, doncs, que l'utilització de J. Pujades per part de P. de Marca fou limitada sinó selectiva.

Fetes aquestes observacions preliminars cal que fixem la cronologia de la redacció d'aquesta nova versió de J. Pujades que cal situar amb posterioritat a la obra impresa, 1609, i amb anterioritat a l'any 1635 data de la seva mort. Podem dir sense por d'errarnos que l'estat que ens presenta J. Pujades al manuscrit de París respon al coneixement de l'epigrafia de Mataró que es tenia entrat el primer terç del segle XVII. El coneixement d'altra banda sembla directe o almenys d'un informador molt fidedigne que esmerçà el seu temps en una observació molt detallada.

Per tal de respectar una economia d'espai ens limitarem a descriure les novetats que aporta J. Pujades limitant-nos a l'esment de les altres inscripcions ja conegudes i sortosament conservades.

⁴ No entrem en el problema de la cronologia de la sortida de Catalunya de l'obra de J. Pujades, en raó de la confusió provocada per la notícia del P. VILLANUEVA (*Viage literario a las iglesias de España*, vol. VI carta 50), ens referim per a aquest problema a J. M. Casas Homs, *Diesari...*, pàgs. 21-22. El memorial del fill de Pujades està recollit a *Crónica universal del Principado...*, vol. VIII (1832), pàgs. III-VIII esp. p. V.

⁵ PIERRE de MARCA, *Marca Hispanica sive Limes Hispanicus*, París 1688 cols. 162-163.

⁶ HÜBNER, E., *Corpus Inscriptionum Latinarum* (= CIL) vol. II (1869-1892), pàgs. 612-613; cf. a més *Marca Hispanica* col. 160.

L'epigrafiya de Mataró es troba al vol. II de la *Crònica* de Pujades fol. 124r-125r. Procedint en l'ordre d'aparició en el text les inscripcions contingudes són les següents:

a) Dedicatòria a Silvà, que situa en el cementiri (*CIL* II 4615 *ILER* 305).

b) Dedicatòria a Mercuri, situada sota l'altar de Sta. Cecília (*CIL* II 4614 *ILER* 266).

c) Pedestal dedicat a Juno a l'altar de St. Antoni (*CIL* II 4613 *ILER* 359).

d) «En la plaza mayor de aquella villa, cerca de un poço comun que hay en ella, en la pared de la casa de Antonio Rossello se vee un pedaço de piedra con parte de cierto epitaphio, del qual han quedado estas letras:

.....M.P. LAE.....

.....MVRV.....

que por no hazer perfecto sentido no pueden ser declaradas».

e) «Más adelante enfrente de la casa de Joan Palau Burges de la dicha villa, delante la dicha iglesia, se halla una piedra con su inscripción que dize así:

STATIA. I

F. LVCVLA

y a lo que se puede conjeturar, se vio ser vasa de estatua de cierta muger llamada Statia Lucula hija de Lucio. Cuya imagen podria haber sido aquella figura de muger de marmol, engastada en la pared de la casa de Geronimo Portale y Torroella».

f) A Sant Miquel de Mata indica: «en la pared dentro de la Iglesia Parrochial de San Miquel y San Martin»

L. FVLVI.....

M. FVLV .....

FVLVIA. ....

L. FVLVIY....

.....H.E.....

g) L'inscripció de Mari Emilià a: «Casa N. Tuny Termino de Argentonavezino de Mataro» (*CIL* II 4617, *ILER* 1377).

En conjunt són set les inscripcions esmentades, de les quals dues són inèdites (d i e), una no fou esmentada fins el nostre segle (f). Una quarta inscripció no fou publicada fins al final del segle XVIII (g). Les recollides per P. de Marca són tres (a, b, i c) i puix que no consten a cap altre repertori abans de l'edició 1688 cal pensar que la seva font pogué ésser o bé

un coneixement directe o el fet que només prengué de P. Pujades les tres inscripcions pràcticament amb text complet i dedicatòries a divinitats i deixés de banda les altres quatre de text més difícil i fragmentat. Això ens sembla que pot ésser una explicació encara que es faci palesa la necessitat d'un treball de conjunt sobre el conjunt de l'epigrafia de P. Marca per tal de precisar amb exactitud les seves fonts car és ben evident que en el cas de Caldes de Montbui la seva informació depèn d'una inspecció directa dels dos testimonis que recull o almenys això vol que cregui el lector: «In gradibus porró illis reperti olim sunt duo lapides inscripti, quos nos quoque vidimus.» (col. 167). La nostra reserva en aquest cas pren com fonament el fet que el manuscrit de París de J. Pujades esmentí també únicament aquestes dues inscripcions de Caldes de Montbui, fruit segur de l'ampliació de la primera part car no són a l'edició impresa.

Encetem, doncs, l'examen dels dos epígrafs mataronins inèdits, ja que hem recollit l'inscripció de St. Miquel de Mata com a exemple d'un testimoni ja ben llegit al segle XVII i desconegut per als erudits fins a època ben recent⁷.

La primera de les inscripcions:

M. P. LAE
MVRV

molt probablement degui ésser interpretada com:

M(*arci*), F(*ilius*) LAE[TVS]
o bé
M(*arcus*), P(*ompeius*) LAE[TVS]

[...II VIR] MVRV [M LONG. P.....EX.D. F.C.I.Q.P.]
o bé

[...] MVRV [M LONG. P.....D.S.P. REFECIT o FECIT].

Sigui quin sigui el formulari bé que pugui ésser més breu, com per exemple ometent la llargada del mur a 1. 2, és ben evident que tenim davant nostre un dels testimonis fonamentals per a la història urbanística de la *Iluro* romana, bé que no sapiguem exactament la si-

⁷ Fou publicada per RIBAS, M., *Notes historiques de Mata*, Barcelona 1933, pàg. 21 i més tard a *El poblament d'Iluro*, Barcelona 1952, pàg. 92 ap. 14. També es recollida a SAMM (Secció Arqueològica del Museu Municipal de Mataró), *Carta dels vestigis arqueològics del terme municipal de Mataró*, Mataró 1977, pàg. 84 núm. 77.

tuació d'aquest mur i tampoc si la làpida fou trobada *in situ* en el lloc on la senyalà Pujades. De tota manera si tenim en compte els paral·lels podem pensar que es tracta d'un recinte fortificat i no pas del tancament d'un monument fins i tot de tipus funerari. Per a aquest tipus d'inscripció no manquem casos molt semblants com és el cas de *CIL* II 3425-3426 de Cartagena i el cas de *CIL* II 3270 de Càstulo, del quals creiem que es pot deduir el formulari que reconstruïm. Més properes a Mataró són *CIL* II 6021 de Sagunt i *IRBLYM* 51 de *Barcino* encara que ambdues siguin de cronologia i formulari més antic i amb esment de torres i murs. A Tarragona *CIL* II 4202 *RIT* 264 trobem un *praefectus murorum*. El fet que aquest personatge del nom del qual parlarem a la fi faci una obra de fortificació fa pensar de seguida en un magistrat municipal com en les altres inscripcions documentades a *Hispania* tret de la de Càstulo en que un *procurator Augusti* ho fa a títol privat. Possiblement aquest personatge fos un *II vir* la qual cosa augmentaria les migrades dades que tenim sobre l'organització municipal mataronina i els seus integrants.

Pel que fa al nom poc en podem dir. Si la P. és efectivament ben copiada deu tractar-se d'un abreujament de *Pompeius* molt més probable que *Pomponius* o *Publicius* o fins i tot *Porcius* i d'altres *nomina* ja que és un dels noms més freqüents a *Hispania* i per tant molt susceptible d'abreviació. El *cognomen* si ens limitem als testimonis a la mateixa àrea només pot ésser *Laetus*, *Laetinus* o *Laevinus*, sense que apareguin, però, relacionats en cap cas amb un *Pompeius*. Aquest *M(arcus) P(ompeius)*, *LAE[TVS]* o *LAE[VINVS]* jugaria pel que sembla un paper important a *Iluro* i podria tenir algun tipus de lligam amb els *Pompeii* testimoniats a *Tarraco* i a *Barcino*⁸. De tota manera cal considerar que la freqüència del nom *Pompeius* fa molt difícil d'establir relacions. Un cas semblant al que ens ocupa és el *A. P(ompeius) ABASCANTVS* de *Baetulo* (*CIL* II 4604) on també és aquest el desenvolupament proposat; pel que fa al *praenomen Marcus* és conegut entre la *gens Pompeia* a *Hispania* però no es dóna a l'entorn immediat d'*Iluro*, en canvi és molt freqüent entre el *Porcii*, la qual cosa pot tenir la seva importància per l'abundància també palesa de *M. Porcii* en aquesta zona⁹. No sabem res del tipus de monument però si considerem la similitud del text de Mataró amb les altres inscripcions conegudes hem de pensar en una placa o en un bloc de forma rectangular gravat en el sentit de la seva major llargària i en el cas de

⁸ Per a Tarraco: ALFÖLDY, G., *Die römischen Inschriften von Tarraco*, Berlin 1975 (= *RIT*) núms. 140, 149, 169, 381, 415, 512, 640, 642, 903; 196, 297, 324, 380, 401 vinguts de fora. A Barcelona: MARINER, S., *Inscripciones Romanas de Barcelona (Lapidarias y Musivas)*, Barcelona 1973 (= *IRBLYM*) núms. 60 i 194.

⁹ Cf. per exemple a Barcelona *IRBLYM* 198, 199, 205.

Mataró fins i tot és possible que només continguéss dues línies o potser tres recollint la tercera una fórmula abreujada. Pel que fa a la cronologia no podem pensar en altre cosa que en el conjunt epigràfic de Mataró que ens dóna com a *terminus a quo* de moment l'època flàvia, i entre aquesta cronologia i fins el segle III es pot situar aquest epígraf.

La segona de les inscripcions que en proporció a la versió castellana de la *Crònica* de Pujades és de lectura molt més fàcil

STATIA, L(uci)
F(ilia), LVCVLA

és a dir: Stàcia Lucúlia filla de Luci.

Els *Statii* no són gaire comuns a la zona que estudiem amb esment només d'una *Statia Felicissima* i d'un *L. Staius Maximus* a Tarraco. És simptomàtic, però, que el *praenomen* del personatge de Tarraco coincideixi amb el del pare de *STATIA LVCVLA*. Sobre el *cognomen* *Lucula* res no en podem dir fora d'indicar que es dóna una vegada també a Tarragona (*RIT* 614 *CIL* II 6127) lligat a la *gens Marcia*, ben documentada a *Iluro*. Sobre la fórmula *Lucula* amb la consonant en forma simple davant la geminada i correcta *Luculla* podem remarcar que —si no es deu a una errada en la transcripció del text— és un fet força freqüent a l'epigrafia hispànica¹⁰.

Sobre el tipus de monument no podem dir altre cosa que el mateix que digué Pujades: «Y a lo que se puede conjeturar, se vio ser vasa de estatua de cierta muger llamada Statia Lucula», el que ja és més difícil, és que el cap que esmenta l'erudit historiador correspongui a aquesta inscripció. Pel que fa a la cronologia només cal recordar que l'exemple tarragoní de *L. Staius* és datat per G. Alföldy de la segona meitat del segle II o primera del segle III enfront de Hübner que opinà: «litteris optimis saec. I» basant-se en un dibuix de B. Hernández Sanahuja¹¹.

Resta per últim precisar en la mida del que ens és possible la localització dins de la topografia urbana de Mataró de les dues noves inscripcions que donem a conèixer, tot fent constar que no semblen correspondre a cap indicació concreta de les que tradicionalment coneixem com a perdudes, i coincideixen evidentment amb les notícies de troballes epigràfiques dintre de àmbits molt més amples i en les zones on efectivament s'han conservat elements arqueològics que precisen dades sobre l'estructura i topografia de l'antiga *Iluro*¹². Així la primera inscrip-

¹⁰ Cf. *CIL* II index XVI, pàg. 1185.

¹¹ *RIT* 460 pàgs. 246-247 cf. *CIL* II 6134 pàg. 980.

¹² Cf. *SAMM, Carta dels vestigis...*

ció és situa a la plaça major prop d'un pou comú a la paret de la casa d'Antoni Rosselló; la ubicació es produeix, doncs, en el mateix *forum* i no cal dir que possiblement aquesta làpida procedís de l'excavació dels fonaments de la casa on fou encastada i que per tant es conservara pràcticament *in situ*. Pel que fa a la segona inscripció, la de *Statia Lucula*, fou trobada com d'altres davant l'església de Sta. Maria a la paret de la casa de Joan Palau Burgés. No cal insistir en aquest últim cas en els nombrosos paral·lels i en les notícies genèriques de troballes de làpides avui perdudes i de text desconegut a la mateixa zona¹³.

La *Crònica* de J. Pujades reserva encara d'altres informacions precioses sobre l'epigrafia de Catalunya que anirem donant a conèixer successivament. Mataró en aquest cas ha estat una bona mostra.

¹³ Cf. l'inventari que acompanya G. Fabre-M. Mayer-I. Rodà, *Epigrafia romana de Mataró i la seva àrea* (en premsa).